

GELLÉRT: Bírnod köll, uram. Mindenkinek megvagyón a maga keresztje, s a tiedet: korónának hívják...

ISTVÁN (gyötrődve): Mit tegyek? Isten, Krisztus, hát mit cselekedjem? Hát énnékem áldoznom köll minden véremet? Dehát ezt nem lehet embernek elviselnie!

GELLÉRT (csendesen): Te nem vagy ember, uram, hanem kerál. S ha feltetted a korónát, viselned kell súlyát, még ha össze is roskadsz alatta, mint Krisztus úr az ő keresztje alatt... másokért, akikért önként meghala... (A színpalak mögül fájdalmas ordítás hallatszik be.)

ISTVÁN (feljajdúl): Vászoly! Szegény, szegény vérem! Hát így köllött lennie?... (Elsírja magát.) Hát így köllött lennie?

GELLÉRT (nagy szájalommal nézi, majd átöleli): Gyerünk el innét, uram... (István botorkálva megindul, s Gellért támogatásával el a sarokajtón.)*

(A szín üresen marad. A Miserere most felerősödik, majd lassan felnyílik a középpajtó és betántorog rajta véres arccal a megvakított Vászoly.)

VÁSZOLY (tántorogva tesz néhány lépést kezeivel tapogatva a levegőt, majd véres arcára csapja kezét és felordít): Vak vagyok! Isten! Hát vak vagyok! (Elvágódik a földön és zokog.)

Most fortissimóra erősödik a Miserere utolsó verziciklusa:

"Gloria Patri et Filio et Spiritui Sancto

Sicut erat in principio et in saecula saeculorum,
Amen."

A verzicikus alatt a kép változatlan, aztán

f ü g g ö n y.

*) Alkalmazható egy árnyjáték trükk. A lassan és görnyedten kívánszorgó király válla fölé a háttérre egy dőlt kereszt vetíthető, amely kíséri a királyt, mintha azt a vállán cipelné.

NEGYESDIK FELVONÁS.

Szín: A székesfehérvári koronázó bazilika szentélye, mely mintegy két lépcsőfokkal emelt. Előtte két boltívet tartó oszlop, amelyek a szentélyt, mint színpadi képet triptichonná bontják. A hátsó jobb sarokban ajtó a sekrestyéből, bal sarokban életnagyságú Mária-szobor a gyermek Jézussal karján, előtte térdeplő. Hátral közepén oltár. A katolikus szentély szokásos butorzatán kívül az oltár elé, a szín közepére, láthatóan ideiglenesen, egy asztal van helyezve, s az oltárhoz létra van támasztva. A szentélyen látszania kell annak, hogy díszíteni fogják ünnepélyes eseményhez.

Idő: 1038. augusztus, egy délután.

ABA SÁMUEL (miközben befelé jön a sekrestyeajtón, hátrafordulva beszél): Vigyázattal hozzátok! (Egymásután öt papnövendék lép be. Az első bársony párnán a koronát hozza, a második a kettős keresztet, a harmadik a kardot, a negyedik a palástot, az ötödik a többi koronázási kellékeket. A menetet Valter mester, éneklő kanonok és Gellért püspök zárja be.)

ABA SÁMUEL (az asztalra mutat): Ide tegyék!

GELLÉRT (miután a papok elhelyezték a tárgyakat): Imhát még egyszer megbeszélem néktek, Testvérek, a holnapi dolgokat. A cerimónia tehát az evangélium olvasása után kezdődik. Valter mester, te akkor abban hagyod az éneklést és a musicát, ti felöltöztetitek Péter urat, a koronát azonban nem teszitek fel a fejére. Megértettetek mindeneket?

PAPOK: Megértettük, Atyánk.

GELLÉRT (körülnézve): Sámuel úr, az oltárnak mindkét felére még két trónszéket is köll tenni, Están úrnak egyet, meg az új kerál, Péter úr számára is egyet.

ABA SÁMUEL: Meglesz, pispek.
 GELLÉRT: A beszperémi apácák délidétt megérkezének, azonképpen a virágok, gallyak, bársonyok és selymek is. Napszállatkor megkezdik a bazilika díszítését. Majd segítséget rendeljél nekik.
 ABA SÁMUEL: Meglészen az is, pispek.
 GELLÉRT: Akkor hát minden szükséges dolog készen van. Ti mostan immár elmehettek, testvérek. Tanuljátok a cerimónát, nehogy valamicsudás tévedés légyen az innapi aktuskor.
 PAPOK: Dicsértessék a Magasságbéli, Atyánk! (Meghajlással el.)
 ABA SÁMUEL (miután körülnézett): Holnap hát keráلت teszünk, pispek!
 GELLÉRT: Isten dicsősségére immáron a második magyarri keráلت...
 ABA SÁMUEL (fanyarul): Hát másodiknak második, s holnap kerálnak is keráلت leszen...
 GELLÉRT (egy oldalpillantással): Csak magyarinak nem magyar, ugy-e ezt akartad mondani?
 ABA SÁMUEL: Azt, mit mindenki mond, pispek.
 GELLÉRT (nézi a jelvényeket, a megjegyzést válasz nélkül hagyja): Minden itt vanon, nádorespán? Keráلتúr mindeneket látni akar, ha majd imádás után visszajön a kapellából.
 ABA SÁMUEL: Úgy vanon mostan is minden, ahugyan szegény Emerikusnak megkésztették... s mostan mend ez gyönyörűség idegené lesz. Idegen ül majd a magyarri nemzet trónussára.
 GELLÉRT (kissé ellenségesen): Péter úr anyja Árpád nem-beli leány. Están úr testvére ő.
 ABA SÁMUEL: Ökegyelme azonban mégis csak talián. Orseolo. Velencés. Teste is, lelke is az. Jobbnak vélném, ha valami derék magyarri lenne a keráلت.
 GELLÉRT: Irva vanon az ősi szerben, hogy a magyarriak fejének Árpád véréből költetik erednie. (Közben rakosgatja a koronázási jelvényeket, s a palást körül a kezébe.) Lám, Gizella nagyasszony palástja. Szegény Emerikus... Imhol ő lett volna legalkalmasabb keráلت a magyarri népnek... és már fel nem vehette...
 ABA SÁMUEL (elveszi Gellértől a palástot, forgatja): Héj, gyönyörűsége egy palást. Mondják, hogy három esztendőn által hímezte a nagyasszony a beszperémi apácákkal. S mire készen lett volna, nem volt kire adni... Akkoriban a bellusi Vatha erősen fartatta a vadkan dógát, dehát ilyet kitudni nem lehet... Mondják, hogy tám Péter úr...

GELLÉRT (türelmetlenül): Bolond beszéd ez a koronázás előtti napon, nádorespán...
 ABA SÁMUEL: Jó, jó, hiszen nem azért mondom (megnézi a palástot mégegyszer és leteszi). Vászoly úr, ha akarta volna, viselhetné... De amilyen csökönyös ember vala... Vaj' mi lehet vele? Még mindig nincsen felőle semmi híradás, pedig Están úr igen régen kurrentáltatja szegényt...
 GELLÉRT: Mondják, hogy mint vak regős járja a szállásokat.
 ABA SÁMUEL: Szófia beszéd! Mondanak mindenedet...
 GELLÉRT: Hát a Vászolyfiakról vanon-e valamicsudás híradás? Ha megvónának, apjuk jussán reájuk is eshetnék a korona.
 ABA SÁMUEL: Tám valahol Lengyelben járnak. Igen vitézkednek, mondják...
 SEKRESTYÉS (belép): Csanád espán vanon itten
 ABA SÁMUEL: Imhol Csanád úr is megérkezett. Bocssásad bé! (Sekrestyés el.) Néked bizonyosan hoz valami híradást Marosvárról.
 CSANÁD (belép): Minden jót, urak! (Körülnéz.) A keráلت úr?
 GELLÉRT: A kicsin kapellában vanon imádni egy sort. Nemsokára itt leszen. No, micsudás hír vanon Marosvárott?
 CSANÁD: Nincsen ottan semmi is, csak éppen a papjaid várnak már haza erősen, pispek. Keráلتúr tehát a kapellában vanon! Jobb is mastanság a húsben. Disznó meleg vanon odakint. Majd megfőttünk idejövot.
 ABA SÁMUEL: Mikoron érkezettek?
 CSANÁD: Delelő után nem sokkal. Hanem teméntelen sok nép összeverődött Fejérvárott! Mindenfelé sürgölődő sokadalom vanon. Erősen látszik, hogy keráلتetés leszen.
 ABA SÁMUEL: Sürgölődés az vanon, de az mend keráلتi vitéz, várnép, torló, jobbány, pap, apáca meg gyüttment idegen. A nemzetségi uraknak nem igen akarózik bégyünni. Még újhítúeket se nagyon látok belőlük.
 CSANÁD: A tiszahátról nem jöve senki is mostanáig. Heába, nem akarják vállalni a velencés keráلت. Hát nem tudom, de én nem jót érzek az egészbul...
 GELLÉRT: Están urat még kevesebben koronáztuk. Mégis, immáron a harmincnolcadik esztendeje keráلتodik Krisztus úr kegyelmibül.
 ABA SÁMUEL: Están úrral más volt. Están úr magyarri vala, Árpád úr hajtása. Az anyja meg éppen a Gyula lánya volt...
 CSANÁD: Úgy igaz... S mégis mennyi temérdek küszkö-

dése volt! Koppány úr, a gyula, a horka, Ajtony, a tiszaháti törzsek, s a bissanyók meg a sok nemzetség...
 GELLÉRT: Krisztus úrral majd végbemegyem ez is.
 CSANÁD: Végbe! Végbe tesszük ezt is, ha már Están úr olyan erősen rajta vagy. Mozgolódást nem tudok semmerről, még a tiszahátról sem, pedig az igen nagy dolog. Mert ha a tiszaháti hadnagyok csendben vannak, rendben vagyunk minden had mindenfelé...
 ABA SÁMUEL (fanyarul): Csak nem jönnek el!
 CSANÁD (rábólint): Csak nem gyűnnek el... Hanem... idegen szó... gyűttment had vagyunk a városban dandárral... Hunt meg Pázmán espánok éppen az imént jöttek fene nagy csörömpöléssel. Hadi népet hoztak.
 GELLÉRT: Igen, Están úr szerével tették. Itt vagyunk Velerin úr hadi népe is. A kerál úr parancsolta fel őket, nehogy a keráltevés körülte valami baj legyen!
 CSANÁD (a fejét vakarja): Hát... nem tudom... én is hoztam kétszáz kopját. Csak oszt össze ne rúgják a patkót Pázmán úr bajor legényeivel... Mert... nem igen szívelik egymást! (Meglátja a koronát.) Ez volna a korona, la?
 ABA SÁMUEL (szintén nézi): Ez!
 CSANÁD: Takaros jószág! (Nézik.)
 Szünet
 CSANÁD (hirtelen): Imhol én megyek. A báránykáim vad legények egy kicsint, s félek, hogy csakugyan össze találjanak marakodni a vasas népséggel, az pedig nem volna jó dolog. (Dohogva:) Heába, nehezen viseli már mindenki ezt a fene sok németet itten, no! Majd alkonyattájt, ha rendbetettem a magam dolgát, majd visszajövök a kerálúrral beszélni megint. Minden jót!
 ABA SÁMUEL: Megyek imhol én is. Igen sok végeznivalóm vagyunk még a keráltevés dolgában. Dicsértessék a Magasságbeli, Gérardus pispek!
 GELLÉRT: Mindörökké amen, espánok! (Csanád és Aba Sámuel el. Gellért körültekint, igazgat egyetmást az asztalon, sokáig nézegeti a koronát, majd áldást ad rá és indulna ő is.)
 SEKRESTYÉS (belép): Két ember várakozik odakünn. A kerálurat keresik. Már a palotán is jártak, mondják, s onnan jöttek ide a kerál után.
 GELLÉRT: Kik légyenek azok és milyen rendűek volnának?
 SEKRESTYÉS: Ruházatuk igen poros, hihetően a hosszú útnak miatta. Az öregebbik világtalan kobzos, a fiatalabbnak azonban kardja vagyunk, nemesi renden levőnek látszik.
 GELLÉRT: Magyeriak?

SEKRESTYÉS: Azok uram. Szavok is, ruházatok is magyeri.
 GELLÉRT: Nevöket nem mondták?
 SEKRESTYÉS: Nem, uram, csak hogy sürgős szólásuk volna kerálúrral.
 GELLÉRT (vállat von, majd kimegy. A sekrestyés utána. A szín rövid időre üresen marad.)
 GELLÉRT (félig háttal jön, közben beszél): Jöjjetek bé, Vatha úr! Ó, hogy megemberesedtél! Hát ez váratlan dolog. Mily igen fog Kerálúr örvendezni! Mastan éppen délutáni imádást tészem a kapellában, de nemsokára itt leszek. (Gellértet követve Vatha jön, aki öreg vak regőt vezet kézenfogva.) Hát a társad kicsuda volna, Vatha úr? (A vak emberhez:) Üstöködrül óhitűnek nézlek. Valami énekmondó vagy, barátom?
 VATHA: Ide hallgass, Gérardus pispek, ő...
 ÉNEKMONDÓ (belevág): Öreg vak regős vagyok, ezen ifjú vitéz öreg árnyéka...
 GELLÉRT (Vathához örvendezve): Vatha úr, ó mely igen régen láttunk tégedet. Mielőtt apádurad hazakévént hét esztendővel ennek előtte, nem jártál felénk soha is. Pedig kerálúr igen sokszor emlegetett s öreg szíve igen nagy boldogságban fog megtelni látásodra, majd meglátod! Nagy plánumai voltak annak idején veled. Megyek is a hírrel és hívom. Üstöllést itt leszünk. (El.)
 VATHA (az énekmondóhoz): Mondd, uram, miért nem hagytad felfednem ki volnál?
 ÉNEKMONDÓ: Nem engedtem. Nem akarom. Kár volt nekem idejönnöm, Vatha öccs. Halottaknak sírban a helyök.
 VATHA: Dehát mi az igazságnak miatta jöttünk ide, uram, s fel kell fedned magadot!
 ÉNEKMONDÓ: Nem, Vatha öccs. Egy idő óta immár sokat gondolkoztam a mi dögünk felől és most, hogy a fejevári sokadalom hangját, moráját hallgattam, hirtelen egészen tisztán láttam, hogy erősen nagy kár volna megzavarnunk a dolgok folyását. Mastan még nem késő, gyerünk innét!
 VATHA: Nem, azt nem tehetjük, uram! Velencés Péter magyeri kerál nem lehet. Ennek én eleibe állok!
 ÉNEKMONDÓ: Ne tüzelj, Vatha öccs! Minden úgy vagyunk jól, ahogy vagyunk. Nyugalom vagyunk ezen a földön és nem szabad megzavarnunk...
 VATHA: Én a kerálnak meg akarok beszélni mindeneket.
 ÉNEKMONDÓ: Higyjed meg nekem, nem teszel véle jót senkinek. De ha makacson akarod, ám tegyed, engem felfedned azonban nem szabad. Vezess hátra valahová, ahol nem lát majd senki is. S ha jön a kerál, mondjad

el néki a mondódat, s aztán álljunk tovább! Ámbátor, ha rám hallgatsz, nem mondasz semmit is.

VATHA: Velencés Péter gyilkos. Gyilkos nem vezérkedhetik a magyar nemzethez felette! (Meglátja a szétbontott palástot.) Ezt a palástot szegény Emerikus úrnak hímizte a nagyasszony és mostan gyilkossá vállalt tartója? Soha!

ÉNEKMONDÓ (mozdulatlanul mered maga elé): Én azt a palástot nem látom, Vatha öccs...

VATHA: Gyönyörűséges kék palást, arannyal hímes... Szent palást. Emerikus palástja... Nem, ez nem lehet a Velencés Péteré!

ÉNEKMONDÓ (felindultan): Gyerünk innét, Vatha öccs! Isten dóga ez, nem a miénk!

VATHA (ingerülten): Uram, nem ösmerek reád. Hát elfelejtetted immár mend azt mit a vén Zobor elmondott nekünk? Héj, pedig hűgvan háborogtál mikoron a velencés nobile dógát nekünk megbeszélte. Vak hegedős lettél, magyariai eleje, a velencés Péter jóvoltából, aki két igaz örököszt gázolt le a magyariai székre törő útjában, s mostan azt mondd, hogy úgy vagyon minden jól, ahűgvan vagyon?...

ÉNEKMONDÓ (sóhajt): Héj, Vatha öccs, Vatha öccs!... Hogy im általjövenk Fejerváron sűrű zajt, nyüzsgést hallottam, sürgés-forgás vala mindenfelé, Vatha öccs, élet... Az én világtalan szemeim látták, tám jobban, mint a tied, a látók, hogy hány ezeren vannak csak itten Fejervárott és hány ezeren szerte a magyar földön, amely lám mozog, halad, gyarapszik, él... Están úrnak és az ő istenének jóvoltából... A halottak alusznak, Vatha öccs, a vakok botorkálnak, de erről nem tud a milliom élő és látó. Ami nekünk fáj, arról senki sem tud. Mit számít itten vajjon a mi kis dógunk, s bajon meg zavarón kívül vaj' mit tenne itten a mi igazságunk?...

VATHA: De a Velencés...

ÉNEKMONDÓ (legyint): A velencés dóga Isten ügye, Vatha öccs... A velencés kerál lészen, él és meghal egyszer... de az ezrek, a tízezrek, százazrek megmaradnak. Mend e magyar nép továbbmegyen. Lehet a velencés akármicsudás ember, tehet számos erőszakot, de a nemzethez nem árthat. Csak használhat, mert... körsztyén, mint ezen világ, amelyben a magyar nemzethez élnie kell!... Gyerünk innét, Vatha öccs!

VATHA: Nem! Egy tapodtat se, míg Están kerállal nem szóltam. Ha van egy maroknyi igazság e földön, Péter nem lészen kerál a magyaroknak felette!

ÉNEKMONDÓ (csendesén): Van igazság, Vatha öccs!...

VATHA: Te mondd ezt? Éppen te, uram?

ÉNEKMONDÓ (inkább magának): Én mondom, a világtalan. Van igazság, csak éppen más, mint aminek mi látjuk, amíg... amíg meg nem vakulunk belé...

VATHA: Uram, de hát mi vagyon veled? Hát nem fáj már vakságod, nyomorúságod és ártatlan szenvedésed?

ÉNEKMONDÓ (mélázva): Fájni?... Nem érzem immáron, hogy fájna... Hiszen mi fáj? Apró kis emberi sérelem a nagy dolgok árnyékában... Eleinte háborogtam, Vatha öccs, nagyon háborogtam. Mikoron rádöbentem, hogy nem fogok immár látni többé, azt véltem, bele fogok pusztulni, vagy az eszem veszttem belé. S lám, nem pusztultam bele... Hatodik esztendeje járom immár mend a magyariai földjét, és világtalanul többet látok, mint más a látó két szemével. Gyermekeket látok születni, Vatha öccs, szerte az országban... születnek egyre többen és többen, száz, ezer, tízezer... én tudom... én sokszor mondtam regős énekeket névadó ünnepeken... Héj, micsudát számít hát ezeknek az én nyomorúságom, az én három bujdosó gyermekem, vagy mit számít a kerál fia, akit elveszejtettek... Botorkáló lábam is újonnan feltört földre be sokszor rátévedt. Itt is az új isten tett már foglalást, mondogattam magamban s eleinte haragudtam nagyon. Jártomban-keltemben így nyaranta új hangokat hallottam, aminő a régi világban nem volt. Kaszapengés volt ez és én megértettem, hogy ez is az új isten hangja. Vágják a gabonát, termést, kenyeret... aratás vagyon... Mi csak emberfejeket vágunk azelőtt és vért arattunk... és húst ettünk, nem kenyeret... Tapogató kezem alá idegen szerszámok kerültek. Borona, azt mondták, meg eke. Eleinte gyűlöltem őket és megrúgdostam, hiszen nekünk csak egy szerszámunk vala... a nyereg. De aztán világtalanul is látnom kellett, hogy a gabona egyre nagyobb foltokban foglalja el ezen földet, s nyomán emberek mennek, magyariai, honfoglalók egyre messzebb és messzebb ezen a földön, s, héj, bé kellett látnom, hogy az eke, borona fegyvernek is jobb, mint a nyereg. Mert a magyariai gyermekek egyre születnek... és az emberfia életre születik, nem halálra... és végül megértettem, hogy mivel vétettem a magyar kerál ellen! Ő a jövőbe nézett, én a múltat láttam, és azért láttunk ketten kétféle dolgot. És... az ő dolga volt az igaz dolog, Vatha öccs, és én ezért mondtam neked, hogy igen... vagyon igazság. Héj, hideg az igazság, Vatha öccs, és én nem is szeretem, de parancsol nekem, és én azóta nem háborgom a magam nyomorúságát...

ISTVÁN (Gellértel a nyomában jön).

GELLÉRT: Imí, itt vagyon elveszett fiúnk, uram.

ISTVÁN (odasiet Vathához, magához öleli, megcsókolja az arcát. Gellért tapintatosan hátravonul és kimegy a sekrestyeajtón, az énekmondó pedig közben bejátszotta magát a templom oszlopai közé): Bellusi Vatha! Hát csak eljöttél végre meglátogatni te is! Jól esik ez nekem, fiam, igen jól esik, ha mindjárt keráltevésnek költetett is jönnie ahhoz, hogy eljöjjél Fejérvárra.

VATHA (dacosan): Nem kerált tenni jöttem, uram!

ISTVÁN (meglepve): Nem? Ugyan hát mivégre?

VATHA (némi vívódás után): Nehéz mondóm léssen hozád, kerál úr!

ISTVÁN (nyugtalanul): Nehéz mondód? Valami baj vagy? (Fáradt sóhajjal:) Hát már mindig baj vagy? (Fáradt megadással:) Szólj hát, bellusi Vatha, hallgatlak...

VATHA (eleinte bizonytalanul, majd egyre hevesebben): Meg költetik néked beszélnem, kerál úr... Immáron hét álló esztendeje emészt itt belül... Mikor apám-uram szavára haza költetett mennem Fejérvárról, nem tudtam véled szólani, uram, erős fájdalmadnak miatta, mert hogy akkoron vala szegény Emerikus úr szörnyűséges általmenetele... Akiknek megmondottam volt, nem adtak hitelt a gyermek szavának... (Kitörve:) Emerikus halálában velencés Péter a bűnös, kerálúr!

ISTVÁN (megdöbbenve): Ne mondjad ezt! Nem lehet. Ez nem igaz!

VATHA: Ez olyan igaz, uram, mint amilyen igaz, hogy itten állunk!

ISTVÁN: Nem lehet. Megesküdött! Bibliára esküdött meg!

VATHA (keményen): Ennen két látó szememmel láttam, uram.

ISTVÁN (könyörögve): Nem!...

VATHA: Egy nyíllövésre lehettem, mikor Emerikus úr lovát ledöntötte a féreg. Velencés Péter ott vala mellette. A féreg elsőbb a luvat tépte, szaggatta, s hogy Emerikus úr heába törekedett alúla kiküszködni magát, úgy rohant rá a kan. Mikor én vágtában odaértem, csak akkor szállott le luváról Péter úr is. (Rekedten:) De akkor immár késő volt. Addig azonban csak nézte...

ISTVÁN (kínlódva): Nem igaz, bellusi Vatha, mondjad, hogy nem igaz!

VATHA: Magyar kerál akart lenni, azért tette. Azért nem költetett néki apja urasága sem, heába tétetted bé a Konrád imperátorral szerzett kötésbe is... és ezért veszelytette el szegény Vászoly uronkat is...

ISTVÁN: Eszednél vagy te, bellusi Vatha? Vászoly úr, szegény, gyilkolni akart, s maga veszejtette el ennenmagát!

VATHA: Úgy? Hát tudod-é, Kerál úr, hogy kicsuda engedte bé titkon a palotába ama Zobor táltost, aki meg akart ölni tégedet? A velencés Guiseppe nobile. S tudod-é hol rejtőzködött éj feléig a táltos a palotán? Péter úr traktussában! S tudod-é, ki parancsolta el az örököt akkor éjtszaka? Péter úr!

ISTVÁN (szinte eszelősen néz Vathára).

VATHA (szilajon): Hát ezt az embert fogod te holnap kerállá tenni, Están úr!

ISTVÁN (felordít): Nem!... Ezt nem!... (vadul megráz egy csengőt.) Itt szörnyű igazságtevés léssen! (Szükséges, hogy a színész közben a sekrestyeajtótól legtávolabbra játssza magát.)

SEKRESTYÉS (jön): Parancsoljál vélem, nagyúr! (Ezenközben Istvánnak egészen közelébe jön.)

ISTVÁN (zihálva): Hidd elé a nádorespánt! A bakó, meg negyven kopja készen álljon! Én tüstént a palotán leszek. (A sekrestyés indul. Most István arcára hirtelen ráül a szörnyű politikai szituációra való rádöbbenés. Felemeli a távozó sekrestyész irányába a karját, s mikor a sekrestyész már-már kilép az ajtón, felkiált:) Megállj! (A karja erőtlenül lehanyatlik, halkabban:) Megállj!... (Erőtlenül belezuhan az oltár melletti stallumba.) Megállj... (kezeibe temeti arcát.) Várjál... várj még... Hosszú szünet.

SEKRESTYÉS (bizonytalanul): Mehetek, nagyúr?

ISTVÁN: Nem... Ne hívjál... senkit... (sekrestyész el:)

VATHA (meglepődve): Uram!...

ISTVÁN (magánkívül van): Nem, nem, ne mondj semmit... halgass... halgass mastan már... (hirtelen feljajdul:) Mit cselekedjem, teremő egy Isténem, mit cselekedjem?... Egész életem vetése... s a nép, az árva félpogány nép... mi léssen véle körösztýén kerál nélkül?...

VATHA: Emerikus halála nem maradhat bosszúlatlan, uram!

ISTVÁN (felnyög): Jaj, nem tehetek mastan már semmit is!

VATHA: De uram, az isten szerelmére, csak nem tehetéd tám, hogy kerál legyen tulajdon fiadnak gyilkosa?...

ISTVÁN: Teremő Ayám, de nehéz poharat adtál kiünnom! (Nyöszörög) Mit tegyek, óh hát mit tudjak cselekedni? Im ezért költetted hát Emerikust siratnom immáron hét esztendeje! Péterért, a gyilkosért, fiam gyilkosáért! Hát lehetek ez, hát... ó ez szörnyűséges gychennát jelent nékem, szerencsétlen apának... Istén, miért tettél kerállá engemet... és miért nem Emerikus az egyetlen gyermekem?... (Szünet.) Mastan immár minden késő, bellusi Vatha, késő immár minden... Velencés Péteren

kívül senki sem maradt, senki...senki...Senkije sincsen immár az uruszágnak, aki kerázkodásra való volna...én meg...hidd el, érzem...néhány nap múlva meghalok. Beteg vagyok, Vatha öccs, nagyon beteg. Fulladok mindig, a szívem odavagyton. Minden este úgy fekszem az ágyamba, mintha koporsómba feküdnék...s ezen uruszág kerál nélkül ebben a máii állapotában percig sem maradhat. (Szünet.) Velencés Péterre én békességes szívvel többé reanézni nem tudok...de úgy köll tennem, ahugyan tészek és (megadással) a magyeri kerál...ő léssen. (Hirtelen elkezd zokogni.)

VATHA (kétségbeesetten): Dehát az igazság, kerál és a bosszú!

ISTVÁN: A bosszú...Istené!

VATHA (szinte sírva): Hát Velencés Péter bűne büntetlen maradjon?

ISTVÁN (már régen mozdulatlanul mered maga elé): Nem marad büntetlen, Vatha öccs. Soha, semmi sem marad büntetlen. Él az Isten, övé a bosszú...

VATHA (felcsattan): Hát ha Istené a bosszú, bellusi Vatha léssz az ő sujtó keze! S ha ilyet tenni parancsol a körösztén isten, amit te tészel, kerál; akkor én visszatérek őseim hitére, üstököt vágatok, táltost fogadok, máglyát rakatok...s ha te meg nem fizetsz Velencés Péternek egyetlen fiadért, én majd megfizetek néki, úgy segéljen engem az isten...Krisztus, vagy Ukkó...mit bánom én!...

ISTVÁN: Az élő Istenre kérlek tégedet, ne tégy semmit is, Vatha úr,...mert ha a kerált ütöd, a népet találod! Ha én tudok felejteni, felejtseél te is, s ha szereted a fajtádat, holnap udvarold új keráloadat!

VATHA (zihálva): Hét álló esztendőkön által bosszúval keltem és bosszúval nyugodtam le, bosszúval ettem és ittam, bosszúra eskedtem és bosszúért imádkoztam...s te mastan azt kívánod, hogy felejtsem el kisuramot, Emerikust; s udvaroljam az új kerált, aki gyilkossa vala?...Nem kerálúr! Akkor megyek utamra magam! De aki istene vagyon Velencés Péternek s mend ez uruszágba szalasztott ringy-rongy szemét népnek, bellusi Vathának egyszer számadása léssen velük! Minden jót! (Elrohan.)

ISTVÁN (beleroskad a stallumba): Fiam...szegény, szegény fiam...

Szünet

ÉNEKMONDÓ (az oszlopok közé lép s Istvánt nézi): Szegény, szegény kerál vagy te, uram; és én igen erősen sajnállak tégedet!

ISTVÁN (meglepődve): Hát te kicsuda vagy s mit csinálsz itten?

ÉNEKMONDÓ: A bellusi Vatha szolgája vagyok, nagyúr!

ISTVÁN: Vatha úr elment...mit akarsz itten hát?

ÉNEKMONDÓ: Világtalan vagyok uram, s nem látom az utat.

ISTVÁN (odamegy hozzá és vezetni akarja): Ó, szegény barátom! S hol veszítéd el szemed világát?

ÉNEKMONDÓ: Vétkemnek miatta vakítottak meg, uram.

ISTVÁN (hirtelen kutatva vizsgálja arcát): Kicsuda vagy te? (Nyugtalanul) Beszélj, ki vagy?

Hosszú szünet.

ÉNEKMONDÓ: Szegény világtalan regős vagyok, nagyúr, s tám az egyetlen a magyeriak közül, aki tisztán lát immáron tégedet.

ISTVÁN (kutatva): Miolta vagy világtalan?

ÉNEKMONDÓ: Rettentő régóta, uram...

ISTVÁN (tűnődve): Szegény világtalan regős... Óhitú vagy, barátom?

ÉNEKMONDÓ: Az vagyok, uram.

ISTVÁN (rezignáltan): Szegény világtalan regős, akit énnekem kell vezetnem...Hej, barátom, mi vagyunk a magyeri sors két örök szimbóluma. Két külön magyeri uruszág...te, a multba néző világtalan regős, az alamizsnás...és én a jövőbe néző keráli ember...Mondjad, barátom, melyikünk a szájalomra méltóbb szegény? Mondjad...meddig keserítjük és vakítjuk egymást kétfelé néző magyeriak, míg majdan egy nemzet, egy nép léssen belőlünk valahol az idők irdatlan messzeségében... (Szünet.) Jaj, csak mastan...csak mastan, mastan őrizze nagyon az Úrnak kegyelme e magyeri uruszágot, mert nehéz idők következnek rea, amelyeknek én már nem tudok elcibe állani...Nagy félelem vagyon szívemben...erős félelem attól, mit tennem köll, de az én időm immár közel vagyon...másat tenni nem tudok...Erőm és bizodalomam már csak az imádságban vagyon. Hosszúkat imádni, felmenni egészen az istenig...és kérni, könyörögni, rimázkodni e magyeri nemzetért, én már csak ezt tudom, mert, héj, immáron mend a reménységem odavagyton...Pedig hinni köll, rendületlenül, megingathatatlanul hinni...hinni még akkor is, ha egyetlen gyermekünk gyilkossát köll kerállá tennünk, mert az új Isten az élet, a régi meg a halál...És a magyeri gyermekeknek élniök kell akkor is, ha a miénk megholt... (Közben odaértek a sekrestyeajtóhoz, amelyet most a kerál kinyit.) Az Úr nevében erre menj, barátom!... (Az ajtóból visszajövet odamegy az asztalhoz, nézi a jelvényeket, felveszi a ko-

ronát; nézi sokáig.) Csak te maradtál, hűvös és néma jószág, te... vigyázónak botorkáló népem felett... (Sóhaj) De ki vigyáz tereád?... Ki vigyáz tereád, szent és szépséges abroncs, amely összetart?... Kire bízalak, amidőn nincsen igazi, magyar kerál!... (A koronával a kezében odabotorkál a térdeplőhöz a Mária-szobor előtt, leroskad rá. Ami most következik, nem imádság, hanem felindult rimázkodás, szinte követelés.) Nagyasszony! Öreg szívem szorongattatásának utolsó menedéke és reménysége! Bánatban hervadozva borulok színed elé. Senkim sincsen immáron, jaj, egyedül vagyok, és senki sem érti, csak néked panaszlom el vég nélkül való keserűségemet. Figyelmezz reám, bánatos fiadra, Nagyasszonyunk! Vegyed, ó, pártfogásodnak palástja alá Isten előtt ezen korónát, és ne fogyatkozzék meg soha oltalmad ereje az én árva nemzetem, a magyar nép iránt. Neveld bátorságra, hűségre és ezen föld szeretetére mend az utódainkat, és légy pátrónánk, istápjuk és anyjok... vészben, viharban, bánatban, nyomorúságban mend örökkön örökké, ámen! (Ráborul a térdeplőre, rövid ideig mozdulatlan a színpadi kép, aztán

f ü g g ö n y .)

(Megjegyzés: Amennyiben a technikai lehetőségek engedik, István könyörgése alatt, mintegy a távolból, szinte alig hallhatóan alkalmazható egy kórus, amely vagy a Boldogasszony anyánk c. ősi éneket, vagy — esetleg augusztus 20-i ünnepi előadásokon — az Ah hol vagy magyarok c. éneket énekli.)